

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN MISCHO

της 2ας Ιουλίου 2002¹

1. Το Sozialgericht Leipzig (Γερμανία) ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη², καθώς και το άρθρο 141 ΕΚ, προκειμένου να μπορέσει να επιλύσει διαφορά αφορώσα εργαζόμενη που βρίσκεται σε γονική άδεια.

3. Τα άρθρα 3 και 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπουν:

«Άρθρο 3

1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ορισμένοι οργανισμοί εγγυήσεως να διασφαλίζουν, με την επιφύλαξη του άρθρου 4, την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεων των μισθωτών που προέρχονται από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας και αφορούν την αμοιβή για περίοδο πριν μίαν ορισμένη ημερομηνία.

I — Το νομικό πλαίσιο

A — Η κοινοτική ρύθμιση

2. Η οδηγία 80/987 σκοπό έχει να εξασφαλίσει στους μισθωτούς ένα κατώτατο κοινοτικό όριο προστασίας σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, υπό την επιφύλαξη των ευνοϊκότερων διατάξεων που υφίστανται στα κράτη μέλη. Προς τούτο, προβλέπει, μεταξύ άλλων, ειδικές εγγυήσεις για την καταβολή μη εισπραχθεισών αμοιβών τους.

2. Η ημερομηνία της παραγράφου 1 είναι κατ' επιλογή των κρατών μελών:

— είτε η ημερομηνία επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη,

— είτε η ημερομηνία γνωστοποιήσεως της απολύσεως του μισθωτού, που πραγματοποιείται λόγω της αφερεγγυότητας του εργοδότη,

1 — Γλώσσα του προτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35.

— είτε η ημερομηνία επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη ή της λύσεως της συμβάσεως εργασίας ή της παύσεως της σχέσεως εργασίας του εν λόγω μισθωτού, λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη.

αμοιβές των τριών τελευταίων μηνών της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας που προηγούνται της ημερομηνίας γνωστοποίησης της απολύσεως του μισθωτού, που οφείλεται στην αφερεγγυότητα του εργοδότη,

Άρθρο 4

1. Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να περιορίζουν την σύμφωνα με το άρθρο 3 υποχρέωση προς πληρωμή των οργανισμών εγγυήσεως.

2. Όταν τα κράτη μέλη κάνουν χρήση της ευχέρειας της παραγράφου 1 πρέπει:

— στην πρώτη περίπτωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, να διασφαλίζουν την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεων για αμοιβές των τριών τελευταίων μηνών της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας που περιλαμβάνονται σε μία περίοδο έξι μηνών πριν την ημερομηνία επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη,

— στη δεύτερη περίπτωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, να διασφαλίζουν την πληρωμή ανεξοφλήτων απαιτήσεων για

— στην τρίτη περίπτωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, να διασφαλίζουν την πληρωμή ανεξοφλήτων απαιτήσεων για αμοιβές των 18 τελευταίων μηνών της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας που προηγούνται της ημερομηνίας επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη ή της ημερομηνίας λύσεως της συμβάσεως εργασίας ή παύσεως της σχέσεως εργασίας του μισθωτού, εξ αιτίας της αφερεγγυότητας του εργοδότη. Στην περίπτωση αυτή, τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίσουν την υποχρέωση πληρωμής απαιτήσεων για αμοιβές μιας περιόδου το πολύ οκτώ εβδομάδων ή περισσότερων τμηματικών περιόδων, που έχουν συνολικά την αυτή διάρκεια.

3. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δύνανται να καθορίσουν ένα ανώτατο όριο στη διασφάλιση πληρωμής ανεξοφλήτων απαιτήσεων των μισθωτών, για να αποφευχθεί η καταβολή ποσών πέρα από τα πλαίσια της κοινωνικής σκοπιμότητας της παρούσης οδηγίας.

«Όταν τα κράτη μέλη κάνουν χρήση αυτής της ευχέρειας, ανακοινώνουν στην Επιτροπή τις μεθόδους σύμφωνα με τις οποίες καθορίζουν το ανώτατο όριο.»

B — Η εθνική ρύθμιση

4. Οι διατάξεις του άρθρου 183 του Sozialgesetzbuch III (γερμανικού κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο III, στο εξής: SGB III)³ αποβλέπουν στη μεταφορά της οδηγίας 80/987 στο γερμανικό δίκαιο. Το άρθρο αυτό, όπως τροποποιήθηκε με τον πρώτο τροποποιητικό του SGB III νόμο⁴, φέρει τον τίτλο «Αξίωση των μισθωτών εργαζομένων» και ορίζει στις παραγράφους 1 και 2:

«1. Οι εργαζόμενοι έχουν αξίωση επί της καταβολής χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη εάν

- 1) κατά την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης
- 2) κατά την απόρριψη της αιτήσεως για την κίνηση διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης ελλείψει πτωχευτικής περιουσίας, ή
- 3) σε περίπτωση οριστικής παύσης της επαγγελματικής δραστηριότητας της επιχείρησης στην ημεδαπή, εφόσον δεν

υποβλήθηκε αίτηση για την κίνηση διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης και δεν τίθεται προφανώς θέμα ευδοκιμίας της διαδικασίας ελλείψει πτωχευτικής περιουσίας,

(επέλευση της αφερεγγυότητας του εργοδότη) έχουν ακόμη αξίωση επί της καταβολής μισθών για τους τρεις μήνες της εργασιακής σχέσεως που προηγήθηκαν της ημερομηνίας αυτής. Η αξίωση επί της καταβολής μισθών περιλαμβάνει κάθε αξίωση επί αμοιβής, η οποία πηγάζει από την εργασιακή σχέση.

2. Εάν ο εργαζόμενος δεν έλαβε γνώση της επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη και εξακολούθησε ή άρχισε να εργάζεται, έχει αξίωση επί της καταβολής μισθών βάσει της εργασιακής σχέσης για τους τρεις μήνες που προηγήθηκαν της ημερομηνίας κατά την οποία έλαβε γνώση της επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη.»

II — Το ιστορικό της διαφοράς

5. Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την καταβολή χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη («Insolvenzgeld»).

6. Την 1η Νοεμβρίου 1997, η Κ. Mau άρχισε να εργάζεται στην εταιρία Planungsbüro

3 — BGBl. 1997 I, σ. 594.

4 — BGBl. 1997 I, σ. 2970.

Franz-Josef Holschbach GmbH, με έδρα το Böhlitz-Ehrenberg στη Γερμανία, ως διπλωματούχος μηχανικός σε θέματα χωροταξίας, με ακαθάριστες μηνιαίες αποδοχές ύψους 3 200 γερμανικών μάρκων (DEM). Μετά την 1η Ιανουαρίου 1999, η K. Mau δεν έλαβε καμία αμοιβή από τον εργοδότη της.

7. Από τις 16 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 29 Δεκεμβρίου 1999, η K. Mau υπήγετο στις διατάξεις περί απαγορεύσεως της απασχολήσεως δυνάμει των άρθρων 3, παράγραφος 2, και 6, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Mutterschutzgesetz (νόμου περί προστασίας της μητρότητας). Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, η K. Mau έλαβε από τον ασφαλιστικό της φορέα επίδομα μητρότητας ποσού 25 DEM ημερησίως, ήτοι συνολικά 1 575 DEM. Ο τοκετός έλαβε χώρα στις 3 Νοεμβρίου 1999.

8. Από τις 30 Δεκεμβρίου 1999, η K. Mau βρίσκεται σε γονική άδεια και λαμβάνει επίδομα ανατροφής τέκνου, σύμφωνα με τον Bundeserziehungsgeldgesetz (ομοσπονδιακό νόμο περί επιδόματος ανατροφής τέκνου). Η K. Mau έχει την πρόθεση να λάβει συνολικά τρία έτη άδειας για την ανατροφή του τέκνου της. Σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο, κατά τη χρονική αυτή περίοδο διατηρεί την εργασιακή της σχέση, καίτοι οι κύριες υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν (υποχρέωση εργασίας και αμοιβής) έχουν ανασταλεί.

9. Η K. Mau άσκησε αγωγή ενώπιον του Arbeitsgericht Leipzig με αίτημα την καταβολή των οφειλομένων μισθών για την

περίοδο από 1ης Ιανουαρίου μέχρι 29 Δεκεμβρίου 1999, ήτοι συνολικό ακαθάριστο ποσό 22 669,73 DEM. Το Arbeitsgericht Leipzig δέχθηκε το αίτημα.

10. Με έγγραφο της 16ης Δεκεμβρίου 1999, το οποίο παρελήφθη από το πτωχευτικό δικαστήριο (Amtsgericht Leipzig) στις 27 Δεκεμβρίου 1999, η Deutsche Angestelltenkrankenkasse (ασφαλιστικός φορέας για μισθωτούς) υπέβαλε αίτηση, με την ιδιότητα του οργανισμού που εισπράττει το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών, για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως κατά του εργοδότη της K. Mau, λόγω οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε ελλείψει πτωχευτικής περιουσίας του εργοδότη με διάταξη της 23ης Ιουνίου 2000.

11. Από τον φάκελο της υποθέσεως προκύπτει ότι η K. Mau ζήτησε, κατ' αρχάς ως συντηρητικό μέτρο, από το Bundesanstalt für Arbeit, πιο συγκεκριμένα από το Γραφείο εργασίας του Leipzig, την καταβολή χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη, χωρίς να γνωρίζει εάν είχε κινηθεί η διαδικασία συλλογικής ικανοποιήσεως κατά του εργοδότη. Μόνο μετά από επανειλημμένες αιτήσεις παροχής πληροφοριών, το Amtsgericht Leipzig γνωστοποίησε στην K. Mau τη διάταξη της 23ης Ιουνίου 2000. Κατόπιν σχετικού αιτήματος, η K. Mau διευκρίνισε στις 21 Αυγούστου 2000 ότι ζητούσε την καταβολή χρηματικού ποσού για το χρονικό διάστημα από 1ης Οκτωβρίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1999.

12. Μετά την απόρριψη της αιτήσεώς της με απόφαση της 28ης Αυγούστου 2000, η K.

Mau υπέβαλε ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία επίσης απορρίφθηκε. Κατόπιν αυτού, η K. Mau άσκησε προσφυγή ενώπιον του Sozialgericht Leipzig.

3) Υπέχει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έναντι της προσφεύγουσας υποχρέωση αποζημίωσης λόγω πλημμελούς μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη;

III — Τα προδικαστικά ερωτήματα

13. Διατηρώντας αμφιβολίες ως προς το συμβατό του εθνικού δικαίου με το σχετικό εφαρμοστέο κοινοτικό δίκαιο, ιδίως δε με την οδηγία 80/987, το Sozialgericht Leipzig αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Καθορίζει το άρθρο 183, παράγραφος 1, του SGB III ορισμένη ημερομηνία κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη;

2) Περιορίσει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εγκύτως, σύμφωνα με το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, την υποχρέωση του Bundesanstalt für Arbeit προς πληρωμή;

4) Εμμένει το Δικαστήριο στην άποψη του κατά την οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως κατά την εξέταση της χρονικής περιόδου αναφοράς;

5) Είναι ο προβλεπόμενος στο άρθρο 183, παράγραφος 1, του SGB III υπολογισμός της χρονικής περιόδου για την καταβολή του χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας συμβατός με το άρθρο 141 ΕΚ;

6) Σε περίπτωση αιτούντων που βρίσκονται σε γονική άδεια, είναι η προτεραιότητα της ενάρξεως της αδειας η ημερομηνία που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ;»

IV — Εκτίμηση

Επί του πρώτου και του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

14. Όπως και η Επιτροπή, είμαι της γνώμης ότι το πρώτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν το ίδιο ζήτημα, ήτοι τον υπολογισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς των άρθρων 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987. Συνεπώς, προτείνω να συνεξεταστούν.

15. Με τα ερωτήματα αυτά, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική νομοθετική διάταξη, όπως το άρθρο 183, παράγραφος 1, του SGB III, η οποία εξαρτά τον υπολογισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς από την ημερομηνία της εκδόσεως αποφάσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως (ή απορριπτικής, ελλείψει πτωχευτικής περιουσίας, αποφάσεως επί της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας), και όχι από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως αυτής.

16. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό θα μπορούσε να το ωθήσει να δεχθεί, κατ' ουσίαν, το αίτημα της K. Mau. Πράγματι, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, «[α]ν ληφθεί ως αφετηρία η ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως κινήσεως της διαδικασίας

[συλλογικής ικανοποιήσεως], ήτοι η 27η Δεκεμβρίου 1999, τότε η χρονική περίοδος αναφοράς εκτείνεται κατά το γερμανικό δίκαιο από τις 27 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 26 Δεκεμβρίου 1999. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, η προσφεύγουσα είχε ανεξόφλητες απαιτήσεις επί των μισθών της έναντι του εργοδότη της, αφαιρουμένου ποσού 25 DEM ανά ημερολογιακή ημέρα, το οποίο κατέβαλε ο ασφαλιστικός της φορέας σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του Mutterschutzgesetz».

17. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το ερώτημα, όπως διατυπώθηκε ανωτέρω, χρήζει καταφατικής απαντήσεως. Συναφώς, παραπέμπει στην απόφαση Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ.⁵, καθώς και στην απόφαση Maso κ.λπ.⁶, με τις οποίες το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η έννοια της «επελεύσεως της αφεγγυότητας του εργοδότη», η οποία χρησιμοποιείται στα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 — και από την οποία εξαρτάται ο υπολογισμός της χρονικής περιόδου αναφοράς —, πρέπει να ερμηνευθεί ως υποδηλούσα την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως⁷.

18. Η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, εντούτοις, ότι η νομολογία αυτή δεν πρέπει να εφαρμοστεί εν προκειμένω.

5 — Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1997, C-94/95 και C-95/95, Συλλογή 1997, σ. I-3969.

6 — Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1997, C-373/95, Συλλογή 1997, σ. I-4051.

7 — Προαναφερθείσες αποφάσεις Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., σκέψη 42, και Maso κ.λπ., σκέψη 52.

19. Κατ' αρχάς, υποστηρίζει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό δίκαιο «τον προβλεπόμενο στο άρθρο 2 της οδηγίας περί αφερεγγυότητας νομικό ορισμό του κοινοτικού νομοθέτη, σύμφωνα με τον οποίο ο εργοδότης θεωρείται αφερέγγυος κατά την έννοια της οδηγίας

κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και Maso κ.λπ., το Δικαστήριο αποφάνθηκε συγκεκριμένα ότι η έννοια της «επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη», η οποία χρησιμοποιείται στα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, δεν πρέπει να ερμηνεύεται με βάση την έννοια της αφερεγγυότητας, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 της οδηγίας 80/987.

“α) αν έχει ζητηθεί η έναρξη διαδικασίας [...] κατά της περιουσίας του εργοδότη [...]

21. Πράγματι, σύμφωνα με το Δικαστήριο, «για να έχει εφαρμογή η οδηγία, πρέπει να έχουν επέλθει δύο γεγονότα: πρώτον, να έχει υποβληθεί στην αρμόδια εθνική αρχή αίτηση κινήσεως διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης και, δεύτερον, είτε να έχει ληφθεί απόφαση περί κινήσεως τέτοιας διαδικασίας είτε να έχει διαπιστωθεί το κλείσιμο της επιχειρήσεως, σε περίπτωση ανεπάρκειας του ενεργητικού.

και

β) η αρμόδια αρχή [...]

Μολονότι η επέλευση αυτών των δύο γεγονότων [...] αποτελεί προϋπόθεση για να ισχύσει η προβλεπόμενη από την οδηγία εγγύηση, εντούτοις δεν μπορεί να χρησιμεύει ως βάση προσδιορισμού των ανεξόφλητων απαιτήσεων για τις οποίες ισχύει η εν λόγω εγγύηση. Το ζήτημα αυτό διέπεται από τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας, τα οποία κάνουν λόγο για ορισμένη ημερομηνία, η οποία πρέπει κατ' ανάγκη να είναι η ίδια και πριν από την οποία πρέπει να έχουν συμπληρωθεί οι κατά την έννοια των άρθρων αυτών περίοδοι αναφοράς»⁹.

- είτε αποφάσισε την έναρξη της διαδικασίας,
- είτε διεπίστωσε ότι [...] η ανεπάρκεια των διαθεσίμων ενεργητικών στοιχείων δεν δικαιολογεί την έναρξη της διαδικασίας»⁸.

20. Επιβάλλεται, ωστόσο, η διαπίστωση ότι, με τις προαναφερθείσες αποφάσεις Bonifaci

22. Στη συνέχεια, η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι, με τις προαναφερθείσες

8 — Η υπογράμμιση από το πρωτότυπο.

9 — Προαναφερθείσα απόφαση Maso κ.λπ., σκέψεις 45 και 46. Βλ., επίσης, προαναφερθείσα απόφαση Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., σκέψεις 35 και 36.

αποφάσεις Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και Maso κ.λπ., τέθηκε ζήτημα διαδικασιών συλλογικής ικανοποίησης κατά το ιταλικό δίκαιο. Στηριζόμενη στο γεγονός ότι στο ιταλικό δίκαιο η χρονική περίοδος εγγυήσεως περιορίζεται εντός ορίου δώδεκα μηνών που προηγούνται της ημερομηνίας αναφοράς, ενώ στη γερμανική νομοθεσία τέτοιο όριο δεν έχει προβλεφθεί, η Γερμανική Κυβέρνηση καταλήγει ότι πρόκειται για διαφορετικά πλαίσια και χωριστές έννομες τάξεις, που δεν θα μπορούσαν να υπαχθούν στην ίδια ερμηνεία της οδηγίας 80/987.

23. Πάντως, όπως ορθώς παρατήρησε και η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό δεδομένης της αναγκαιότητας ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, στη διαφύλαξη των οποίων αποσκοπεί, εξάλλου, η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής¹⁰. Πράγματι, δεν νοείται «à la carte» ερμηνεία των κοινοτικών διατάξεων ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε εθνικής έννομης τάξης.

24. Ειδικότερα, η οδηγία 80/987 αποσκοπεί συγκεκριμένα, όπως υπογραμμίζεται στη δεύτερη αιτιολογική της σκέψη, στον περιορισμό των υφιστάμενων μεταξύ των κρατών μελών διαφορών όσον αφορά την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη. Η υιοθέτηση διαφορετικών ερμηνειών της ίδιας διατάξεως, ανάλογα με την έννομη τάξη στην οποία αυτή εφαρμόζεται, θα αντέβαινε ευθέως στον στόχο της προσεγγίσεως των νομοθεσιών.

25. Ισχύει, εξάλλου, όπως προτείνει η Γερμανική Κυβέρνηση, η δοθείσα με τις προαναφερθείσες αποφάσεις Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και Maso κ.λπ., λύση μόνο στα πλαίσια του ιταλικού δικαίου;

26. Δεν το νομίζω.

27. Βεβαίως, το Δικαστήριο παρέπεμψε στα περιστατικά των συγκεκριμένων υποθέσεων με τη σκέψη 40 της προαναφερθείσας αποφάσεως Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και με τη σκέψη 50 της προαναφερθείσας αποφάσεως Maso κ.λπ. Από τις ίδιες σκέψεις προκύπτει, εντούτοις, ότι το Δικαστήριο, κρίνοντας ότι η έννοια της «επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη», η οποία χρησιμοποιείται στα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987, πρέπει να ερμηνευθεί ως υποδηλούσα την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης, στήριξε τη συλλογιστική του στην ύπαρξη των κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, χρονικών περιορισμών.

28. Πράγματι, «[...] όπως εξάλλου συνάγεται από τα περιστατικά της προκειμένης υποθέσεως, η απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης ή, πιο συγκεκριμένα, η δικαστική απόφαση κηρύξεως του εργοδότη σε πτώχευση στη συγκεκριμένη υπόθεση ενδέχεται να εκδοθεί πολύ μετά την υποβολή της αιτήσεως περί κινήσεως της διαδικασίας ή μάλιστα μετά τη λήξη των περιόδων απασχολήσεως τις οποίες αφορούν οι μη καταβληθείσες αμοιβές, πράγμα που σημαίνει ότι, αν η επέλευση της αφερεγγυότητας του εργοδότη εξαρτιόταν από τη συνδρομή των προϋποθέσεων του

10 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, 283/81, Cilfit κ.λπ., Συλλογή 1982, σ. 3415, σκέψη 7.

άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, η καταβολή των αμοιβών αυτών θα μπορούσε, *ενόψει των κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, χρονικών περιορισμών*, να μην καλύπτεται ποτέ από την εγγύηση που προβλέπει η οδηγία, και μάλιστα για λόγους που είναι ενδεχομένως ανεξάρτητοι από τη συμπεριφορά των εργαζομένων. Η τελευταία αυτή συνέλεια θα αντέβαινε προς τον σκοπό της οδηγίας, ο οποίος, όπως προκύπτει από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της, συνίσταται στη διασφάλιση ενός κοινοτικού κατώτατου ορίου προστασίας των μισθωτών εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη»¹¹.

29. Είναι αληθές, συγκεκριμένα, ότι ο Γερμανός νομοθέτης δεν έκανε χρήση όλων των παρεχομένων από το άρθρο 4, παράγραφος 2 δυνατοτήτων σχετικά με τους χρονικούς περιορισμούς. Προέβλεψε, πράγματι, χρονική περίοδο αναφοράς τριών μηνών, χωρίς, όμως, αυτή να πρέπει να περιλαμβάνεται εντός των έξι μηνών που προηγήθηκαν της ημερομηνίας επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη, κάτι που θα μπορούσε να προβλέπει σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση. Καθόσον η διάταξη αυτή προβλέπει μόνον την κατώτατη εγγύηση, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είχε την ευχέρεια να βελτιώσει την χορηγούμενη στους εργαζομένους εγγύηση.

30. Εντούτοις, είναι εξίσου αληθές ότι οι κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, χρονικοί περιορισμοί μπορούν να τύχουν εφαρμογής

από όλα τα κράτη μέλη και, συνεπώς, σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα του ιταλικού δικαίου.

31. Είμαι, λοιπόν, της γνώμης ότι η Γερμανική Κυβέρνηση δεν δικαιούται να επιζητεί διαφορετική ερμηνεία της έννοιας της «επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη», κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 80/987, αποκλειστικά και μόνο για τον λόγο ότι ο Γερμανός νομοθέτης επέλεξε να μην εφαρμόσει πλήρως τους χρονικούς περιορισμούς που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας αυτής.

32. Τέλος, η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία ως ημερομηνία «επελεύσεως της αφερεγγυότητας» λαμβάνεται εκείνη της υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης, θα επέφερε δυσμενείς συνέπειες τόσο για τους κοινωνικούς εταίρους όσο και, γενικότερα, για την εν γένει οικονομική κατάσταση.

33. Συγκεκριμένα, οι εργαζόμενοι δεν θα ήταν διατεθειμένοι να εργαστούν μετά την υποβολή της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης των πιστωτών, δεδομένου ότι τα δικαιώματά τους θα διασφαλιζόνταν μόνο μέχρι την υποβολή της αιτήσεως αυτής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα βρίσκονταν πρόωρα σε καθεστώς

11 — Η υπογράμμιση δική μου. Βλ., επίσης, προαναφερθείσα απόφαση Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., σκέψη 40.

ανεργίας. Εξάλλου, τα περιθώρια ελιγμών των δικαστικών εκκαθαριστών θα περιορίζονταν σημαντικά¹² και η εξυγίανση της αντιμετώπιζουσας δυσχέρειας επιχείρησης θα καθίστατο σχεδόν αδύνατη, καίτοι αποτελεί έναν από τους στόχους της γερμανικής νομοθεσίας περί αφερεγγυότητας.

34. Ωστόσο, η επιχειρηματολογία αυτή δεν μου φαίνεται πειστική.

35. Πρώτον, αντιφάσκει προς άλλο επιχείρημα, το οποίο επικαλέστηκε η Γερμανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σύμφωνα με το οποίο η Κ. Mau θα μπορούσε να έχει διατηρήσει την αξίωσή της προς καταβολή χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη, αν είχε παραιτηθεί κατά τη διάρκεια του 1999, ήτοι όσο διατηρούσε ακόμη αξίωση καταβολής μισθού, τον οποίο δεν ελάμβανε πλέον. Η Γερμανική Κυβέρνηση αναγνωρίζει, κατά συνέπεια, ότι οι εργαζόμενοι είναι ενήμεροι για τη δυνατότητα αποχωρήσεως από τη στιγμή που η καθυστέρηση στην καταβολή των μισθών τους ανέρχεται σε τρεις μήνες.

36. Δεύτερον, ο εκπρόσωπος της Κ. Mau απάντησε ορθώς ότι ένας εργαζόμενος δεν παραιτείται, υπό φυσιολογικές συνθήκες, από την εργασία του, παρά μόνον αν έχει βρει άλλη. Σε διαφορετική περίπτωση, δεν έχει λόγο να παραιτηθεί οικειοθελώς, γεγονός που θα μπορούσε, εξάλλου, να του δημιουργήσει προβλήματα, ιδίως ως προς τη λήψη επιδόματος ανεργίας.

37. Κατά συνέπεια, η διαθεσιμότητα ενός μισθωτού προς συνέχιση της εργασίας του σε αντιμετώπιζουσα δυσχέρειας επιχείρηση δεν εξαρτάται από την ημερομηνία «επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 80/987, αλλά από το αν ο μισθωτός βρήκε άλλη εργασία ή όχι, καθώς και από τις προοπτικές εξυγιάνσεως της επιχείρησής.

38. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι δεν συντρέχει λόγος παρεκκλίσεως από την προαναφερθείσα νομολογία Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και Maso κ.λπ.

39. Συνεπώς, προτείνω να δοθεί απάντηση στο πρώτο και στο τέταρτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου κατά τον προτεινόμενο από την Επιτροπή τρόπο, ήτοι ότι:

«Η έννοια της “επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη” κατά τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί ως υποδηλούσα την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως των πιστωτών. Συνεπώς, τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας απαγορεύουν εθνική νομοθετική διάταξη, όπως το άρθρο 183, παράγραφος 1, του SGB III, η οποία λαμβάνει ως καθοριστική ημερομηνία για τον υπολογισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του πτωχευτικού δικαστηρίου επί της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως.»

12 — Οι δικαστικοί εκκαθαριστές θα αυτανουόταν να διατηρήσουν σε λειτουργία ολόκληρη επιχείρηση ή μέρος αυτής χωρίς εργαζόμενους ή να την καταστήσουν εν νέου κερδοφόρα στο σύνολό της.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

40. Με το δεύτερο προδικαστικό του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας περιόρισε εγκύτως, σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας 80/987, την υποχρέωση του Bundesanstalt für Arbeit προς πληρωμή.

41. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι ο Γερμανός νομοθέτης δεν επέλεξε καμία από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 ημερομηνίες. Από αυτό προκύπτει, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, ότι υφίσταται απεριόριστη υποχρέωση πληρωμής, διότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν περιόρισε την υποχρέωση αυτή σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην οδηγία.

42. Συναφώς, η Επιτροπή παρατηρεί, ορθώς, κατά τη γνώμη μου, ότι το ερώτημα αυτό δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, δεδομένου ότι το αίτημα της K. Mau για την καταβολή χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη δεν αφορά απεριόριστη χρονική περίοδο, αλλά χρονική περίοδο τριών μηνών — ήτοι από 1ης Οκτωβρίου 1999 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1999 —, η οποία αντιστοιχεί, όσον αφορά τη διάρκειά της, στην προβλεπόμενη από τη γερμανική νομοθεσία χρονική περίοδο.

43. Είμαι, συνεπώς, της γνώμης ότι δεν χρειάζεται να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

44. Θα προσθέσω μόνον, παραπέμποντας στην απάντηση επί του πρώτου και του τέταρτου ερωτήματος, ότι επιτρεπόταν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, κατά την άποψή μου, να παράσχει στους εργαζομένους εγγύηση μεγαλύτερη από την κατώτατη του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, προβλέποντας μία χρονική περίοδο αναφοράς τριών μηνών, χωρίς, όμως, αυτή να περιλαμβάνεται εντός των έξι μηνών που προηγούνται της ημερομηνίας επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη. Επ' αυτού, φρονώ, συνεπώς, ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μετέφερε ορθώς το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 στο εσωτερικό δίκαιο.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

45. Το τρίτο ερώτημα έχει ως εξής:

«Υπέχει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έναντι της προσφεύγουσας υποχρέωση αποζημιώσεως λόγω πλημμελούς μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη;»

46. Συναφώς, το εθνικό δικαστήριο παρέμεινε στην απόφαση Francovich κ.λπ. του Δικαστηρίου¹³.

13 — Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, Συλλογή 1991, σ. I-5357.

47. Η Γερμανική Κυβέρνηση περιορίζεται ουσιαστικά στο επιχείρημα ότι το ερώτημα δεν ασκεί επιρροή, δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μετέφερε ορθώς την οδηγία 80/987 στο εσωτερικό δίκαιο.

48. Φρονώ, εντούτοις, ότι το ερώτημα αξίζει αναλυτικότερης εξέτασης.

49. Κατέληξα στο συμπέρασμα, ως προς το πρώτο και το τέταρτο ερώτημα, ότι η οδηγία απαγορεύει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν ως καθοριστική ημερομηνία για τον υπολογισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του πρωτοδικείου δικαστηρίου για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως, και όχι την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας αυτής.

50. Συνεπώς, όπως ορθώς παρατηρεί η Επιτροπή, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί, κατ' αρχάς, αν η γερμανική νομοθεσία μπορεί να ερμηνευθεί στα πλαίσια της εθνικής έννομης τάξης κατά τρόπο συμβατό με το κοινοτικό δίκαιο.

51. Πράγματι, στη σκέψη 20 της απόφασης της 16ης Δεκεμβρίου 1993, Wagner Miret¹⁴, το Δικαστήριο τόνισε ότι «πρέπει να υπο-

μνησθεί ότι κάθε εθνικό δικαστήριο, οσάκις ερμηνεύει και εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο, πρέπει να θεωρεί δεδομένο ότι το κράτος είχε την πρόθεση να εκτελέσει πλήρως τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την οικεία οδηγία. Όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1990, C-106/89, Marleasing (Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8), εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο, είτε πρόκειται για προγενέστερες είτε για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις, το εθνικό δικαστήριο που καλείται να το ερμηνεύσει οφείλει να πράξει τούτο κατά το μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 189, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης».

52. Αν το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι δεν είναι δυνατή μια συμβατή με την οδηγία ερμηνεία, τότε εναπόκειται σε αυτό, όπως προτείνει η Επιτροπή, να αποφανθεί, ενόψει του άρθρου 249 ΕΚ και της νομολογίας του Δικαστηρίου¹⁵, αν είναι δυνατή η απ' ευθείας εφαρμογή της οδηγίας χωρίς να ληφθούν υπόψη οι εθνικές διατάξεις.

53. Συναφώς, η Επιτροπή υπέβαλε συνοπτικά τις ακόλουθες παρατηρήσεις, με τις οποίες συντάσσομαι πλήρως: «[...] [η] Γερμανία, κάνοντας χρήση της διακριτικής

14 — Απόφαση της 5ης Απριλίου 1979, 148/78, Ratti, Συλλογή τόμος 1979/1, σ. 861, σκέψεις 20 έως 24, και προαναφερθείσα απόφαση Frankovich κ.λπ., σκέψεις 11 και 25 έως 27.

14 — C-334/92, Συλλογή 1991, σ. I-6911.

ευχέρειας που παρέχουν στα κράτη μέλη τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος, 2, δεν συμμορφώθηκε προς τις επιταγές της οδηγίας και [...] δεν διασφάλισε την πλήρη αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων από την οδηγία στους μισθωτούς εργαζόμενους δικαιωμάτων, όπως καταδεικνύει η περίπτωση της προσφεύγουσας.

Σε περίπτωση απόφασης υπέρ της απ' ευθείας εφαρμογής της οδηγίας, ο εθνικός δικαστής πρέπει, συνεπώς, να μη λάβει υπόψη τις αντίθετες προς την οδηγία διατάξεις του άρθρου 183, παράγραφος 1, του SGB III και να θεμελιώσει την απόφασή του στους κανόνες που απορρέουν ευθέως από την οδηγία.

Στην προκειμένη περίπτωση, απ' ευθείας εφαρμογή της οδηγίας θα σήμαινε ότι, αντί της χρονικής περιόδου από 23 Μαρτίου μέχρι 22 Ιουνίου 2000, την υποχρέωση εγγυήσεως θα καθόριζε η χρονική περίοδος των τριών μηνών που προηγήθηκαν της ημερομηνίας υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως (της 27ης Δεκεμβρίου 1999, δηλαδή η περίοδος από 27 Σεπτεμβρίου μέχρι 26 Δεκεμβρίου 1999). Δεδομένου ότι κατά τη χρονική αυτή περίοδο η προσφεύγουσα της κύριας δίκης βρισκόταν σε γονική άδεια, οι εγγυημένες παροχές θα έπρεπε να αντιπροσωπεύουν τη διαφορά ανάμεσα στο ημερήσιο επίδομα ανατροφής τέκνου και τον συμφωνηθέντα στη σύμβαση εργασίας μισθό. Από τη διάταξη περί παρομής προκύπτει ότι η προσφεύγουσα ζήτησε την καταβολή χρηματικού ποσού

λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη για τη χρονική περίοδο από 1ης μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1999. Κατά συνέπεια, αποκλείεται το χρονικό διάστημα από 27 μέχρι 31 Δεκεμβρίου, δεδομένου ότι οι απαιτήσεις από μισθούς που γεννώνται μετά την επέλευση της αφερεγγυότητας του εργοδότη (καθοριζόμενη εν προκειμένω από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης) δεν εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας της οδηγίας.

Εντούτοις, στην απ' ευθείας εφαρμογή της οδηγίας μπορεί να αντιταχθεί εν προκειμένω το γεγονός ότι κάτι τέτοιο θα αναιρούσε την παρεχόμενη στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας διακριτική ευχέρεια.

Ο Γερμανός νομοθέτης επέλεξε προφανώς την πρώτη κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας δυνατότητα, αλλά, όπως τονίστηκε, υπό όρους και σύμφωνα με επιμέρους κανόνες που δεν είναι συμβατοί με το κοινοτικό δίκαιο. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαία η τροποποίηση της νομοθεσίας (υπό την προϋπόθεση, πάντοτε, ότι δεν είναι δυνατή ερμηνεία συμβατή με την οδηγία). Υπό τις συνθήκες αυτές, ο Γερμανός νομοθέτης μπορεί κάλλιστα να επιλέξει — για το μέλλον — μία από τις άλλες δυνατότητες, χωρίς να δεσμεύεται από την παλαιότερη, αποδεδειγμένα αδύνατη στην πράξη, επιλογή του».

54. Για τον λόγο αυτό, είμαι της γνώμης, όπως και η Επιτροπή, ότι η απ' ευθείας εφαρμογή της οδηγίας πρέπει να αποκλειστεί.

55. Επιβάλλεται, τέλος, να εξεταστεί αν ο εθνικός δικαστής μπορεί να βαισιστεί στις αρχές που ανέπτυξε το Δικαστήριο όσον αφορά την ευθύνη του κράτους, προκειμένου τουλάχιστον να επιδικάσει αποζημίωση στον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο.

56. Επ' αυτού, το εθνικό δικαστήριο παραπέμπει στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου περί ευθύνης των κρατών μελών λόγω παραβίασεως του κοινοτικού δικαίου¹⁶.

57. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή παραθέτει, ορθώς και με την ακόλουθη διατύπωση, τα στοιχεία που μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμα για την κρίση του εθνικού δικαστηρίου:

«— Με την απόφαση Frankovich I το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η οδηγία 80/987/ΕΚ αποσκοπεί στη χορήγηση στους μισθωτούς δικαιώματος εγγυήσεως για την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεών τους που αφορούν την αμοιβή και ότι το περιεχόμενο του δικαιώματος αυτού μπορεί να καθοριστεί βάσει των διατάξεων της οδηγίας¹⁷.

— Μολονότι πριν από την έκδοση των αποφάσεων [προαναφερθείσες αποφάσεις Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ., καθώς και Maso κ.λπ.] δεν ήταν δυνατό να θεμελιωθεί ευθύνη των κρατών μελών σε σχέση με τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, τα οποία έρχηζαν ακόμη ερμηνείας, από της εκδόσεως των αποφάσεων αυτών υφίσταται πλέον σαφής και μη διφορούμενη ερμηνεία των επίδικων διατάξεων των άρθρων 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, με την οποία οι διατάξεις του άρθρου 183, παράγραφος 1, του SGB III δεν είναι συμβατές, τουλάχιστον εν μέρει.

Είναι αληθές ότι ο Γερμανός νομοθέτης υιοθέτησε τον SGB III στις 24 Μαρτίου 1997 και ότι αυτός τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1998¹⁸, ήτοι πριν από την έκδοση των εν λόγω αποφάσεων. Εντούτοις, στο διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την επίδικη ημερομηνία, ο Γερμανός νομοθέτης τροποποίησε ήδη 17 φορές τον SGB III (συνολικά 27 φορές μέχρι σήμερα). Ο νομοθέτης είχε, κατά συνέπεια, αρκετές φορές την ευκαιρία να προσαρμόσει τις διατάξεις της γερμανικής νομοθεσίας στην ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο στα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας. Εξάλλου, το ζήτημα του συμβατού του άρθρου 183, παράγραφος 1, του SGB III έγινε αντικείμενο συζητήσεων στη Γερμανία, γεγονός που

16 — Βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση Frankovich κ.λπ.: απόφαση της 5ης Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, Brasserie du pêcheur και Factortame (Συλλογή 1996, σ. I-1029): της 26ης Μαρτίου 1996, C-392/93, British Telecommunications, Συλλογή 1996, σ. I-1631, και προαναφερθείσα απόφαση Bonifaci κ.λπ. και Berto κ.λπ.: αποφάσεις της 8ης Οκτωβρίου 1996, C-178/94, C-179/94 και C-188/94 έως C-190/94, Dillenkofer κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-4845, και της 28ης Ιουνίου 2001, C-118/00, Larsy, Συλλογή 2001, σ. I-5063.

17 — [Προαναφερθείσα απόφαση Frankovich κ.λπ.], σκέψη 44.

18 — Κατ' εξαίρεση, οι σχετικές με την καταβολή χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη διατάξεις τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1999, δυνάμει του άρθρου 430, παράγραφος 5, του SGB III, διότι οι διατάξεις του άρθρου 141b AFG εξακολούθησαν να εφαρμόζονται σε περιπτώσεις αφερεγγυότητας του εργοδότη που επήλθε πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999.

αποδεικνύει ότι το πρόβλημα ήταν επαρκώς γνωστό¹⁹.

εθνικής νομοθεσίας είναι δυνατό να ερμηνευθούν κατά τρόπο συμβατό με την οδηγία.

- Υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στο γεγονός ότι το άρθρο 183, παράγραφος 1, του SGB III δεν προσαρμόστηκε στο κοινοτικό δίκαιο και στη ζημία που υπέστη η προσφεύγουσα της κύριας δίκης (ζημία χρηματική ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη, ίση με τη διαφορά ανάμεσα σε ακαθάριστο μηνιαίο μισθό ύψους 3 200 DEM και ημερήσιο επίδομα ανατροφής τέκνου ύψους 25 DEM), δεδομένου ότι, αν η εθνική ρύθμιση ήταν συμβατή με την οδηγία, η χρονική περίοδος αναφοράς θα αντιστοιχούσε σχεδόν απόλυτα στη χρονική περίοδο που αποτελεί το αντικείμενο της απαιτήσεως.

Αν αυτό δεν είναι δυνατό, μπορεί να τεθεί, σύμφωνα με τις αρχές που έθεσε το Δικαστήριο, μόνο ζήτημα ευθύνης του κράτους μέλους λόγω πλημμελούς μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο οδηγίας που παρέχει δικαιώματα στους ιδιώτες, δεδομένου ότι η διακριτική ευχέρεια που επιφυλάσσουν στον εθνικό νομοθέτη τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 αποκλείει την απ' ευθείας εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων, ακόμη και αν ο νομοθέτης επέλεξε αρχικά μια λύση που παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο.

Εναπόκειται, πάντως, στα γερμανικά δικαστήρια να αποφανθούν οριστικά επί των στοιχείων αυτών».

Η επί σειρά ετών άρνηση προσαρμογής μας διατάξεως της εθνικής νομοθεσίας, η οποία μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987, σε μια μη διφορούμενη ερμηνεία των άρθρων αυτών από το Δικαστήριο συνιστά κατάφωρη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου.»

58. Συνεπώς, προτείνω, όπως και η Επιτροπή, να δοθεί στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

«Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε [στο πρώτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα], εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν οι διατάξεις της

Επί του πέμπτου και του έκτου προδικαστικού ερωτήματος

19 — Βλ., Peters-Lange, στον Gagel, Kommentar zum SGB III, θέση Μάρτιος 2001, άρθρο 183, σημεία 2 έως 4 και 84 με περαιτέρω παραπομπές.

59. Φρονώ ότι τα δύο αυτά ερωτήματα πρέπει να συνεξεταστούν.

60. Πράγματι, από τις διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου επί του έκτου ερωτήματος προκύπτει ότι η K. Mau θα είχε αξίωση καταβολής χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη όχι μόνον αν ως ημερομηνία «επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη» ληφθεί η ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποίησης — αντί της ημερομηνίας εκδόσεως αποφάσεως επί της αιτήσεως αυτής —, αλλά ακόμη και αν ως αφετηρία του αναδρομικού υπολογισμού της χρονικής περιόδου αναφοράς ληφθεί η προτεραιότητα της ενάρξεως της γονικής αδειάς.

61. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι αυτό συμβαίνει εν προκειμένω. Ειδικότερα, κατά την άποψη του, «[ο] καθορισμός αυτού του χρονικού σημείου, έναντι της ημερομηνίας υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας, παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι εν πάση περιπτώσει θα μπορούσαν να αποφευχθούν δυσμενείς διακρίσεις αντίθετες προς το άρθρο 141 ΕΚ». Στο πλαίσιο του πέμπτου ερωτήματος το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η λύση που επέλεξε ο Γερμανός νομοθέτης είναι, κατά την άποψή του, αντίθετη στο άρθρο 141 ΕΚ.

62. Επιπλέον, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση επιβεβαιώθηκε ότι το πρόβλημα της προσφεύγουσας οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι, όπως τόνισε ο εκπρόσωπος της K. Mau, ειδικές ρυθμίσεις οικογενειακής πολιτικής («familienspezifische Rege-

lungen»), όπως η γονική άδεια, «δεν ουδετεροποιούνται» κατά τον καθορισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς.

63. Πράγματι, από τη γερμανική νομοθεσία προκύπτει ότι δεν υφίσταται αξίωση επί της καταβολής χρηματικού ποσού λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη, όταν η χρονική περίοδος αναφοράς συμπίπτει με χρονική περίοδο γονικής αδειάς. Κατά την περίοδο αυτή, η σχέση εργασίας εξακολουθεί, ασφαλώς, να υφίσταται, όμως οι εκ της αμφοτεροβαρούς συμβάσεως υποχρεώσεις του εργοδότη και του εργαζομένου (παροχή εργασίας έναντι αμοιβής) αναστέλλονται. Πρόκειται, λοιπόν, για μια «αδρανή» σχέση εργασίας («ruhendes Arbeitsverhältnis»).

64. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, είμαι, κατά συνέπεια, της γνώμης ότι με το πέμπτο και το έκτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν στην έννοια της «σχέσεως εργασίας», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987, πρέπει να δοθεί, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 141 ΕΚ, η ερμηνεία ότι δεν περιλαμβάνει την χρονική περίοδο κατά την οποία η σχέση εργασίας αναστέλλεται («ruhendes Arbeitsverhältnis») λόγω γονικής αδειάς.

65. Είναι αληθές, όπως ορθώς παρατηρεί η Επιτροπή, ότι στην παρούσα υπόθεση το ερώτημα αυτό έχει υποθετικό χαρακτήρα.

66. Το ζήτημα της «ουδετεροποιήσεως» της χρονικής περιόδου γονικής αδείας κατά τον καθορισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς τίθεται συγκεκριμένα μόνο στην περίπτωση που η χρονική περίοδος γονικής αδείας συμπίπτει με την χρονική περίοδο αναφοράς. Όμως, εν προκειμένω, αυτό θα συνέβαινε μόνον αν ως αφετηρία της χρονικής περιόδου αναφοράς λαμβανόταν αναδρομικώς η ημερομηνία απορρίψεως της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως, ήτοι η 23η Ιουνίου 2000.

67. Πάντως, από την προτεινόμενη απάντηση στο πρώτο και στο τέταρτο ερώτημα προκύπτει ότι η χρονική περίοδος αναφοράς πρέπει να υπολογιστεί αναδρομικώς από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως, ήτοι, εν προκειμένω, από την 27η Δεκεμβρίου 1999. Συνεπώς, η χρονική περίοδος αναφοράς δεν συμπίπτει, εν προκειμένω, με τη χρονική περίοδο γονικής αδείας, η οποία άρχισε στις 30 Δεκεμβρίου 1999.

68. Η απάντηση στο πέμπτο και στο έκτο ερώτημα έχει, κατά συνέπεια, επικουρικό μόνο χαρακτήρα. Δεδομένης, εντούτοις, της σημασίας της σε επίπεδο αρχής, φρονώ ότι επιβάλλεται να δοθεί.

69. Σύμφωνα με την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, «είναι αναγκαία η

θέσπιση διατάξεων για την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, ιδίως για τη διασφάλιση της πληρωμής των ανεξοφλήτων απαιτήσεών τους»²⁰.

70. Σύμφωνα με το άρθρο 1, η οδηγία «ισχύει για τις απαιτήσεις μισθωτών από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας κατά εργοδοτών σε κατάσταση αφερεγγυότητας κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1»²⁰.

71. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, ορίζει ότι «[τ]α κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ορισμένοι οργανισμοί εγγυήσεως να διασφαλίζουν, με την επιφύλαξη του άρθρου 4, την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεων των μισθωτών που προέρχονται από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας και αφορούν την αμοιβή για περίοδο πριν μιαν ορισμένη ημερομηνία»²⁰.

72. Οι διατάξεις αυτές λαμβάνουν ως προϋπόθεση την ύπαρξη «ανεξόφλητης απαιτήσεως» του εργαζομένου έναντι του εργοδότη. Συνεπώς, η χρονική περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι, εξ ορισμού, μια χρονική

20 — Η υπογράμμιση δική μου.

περίοδος κατά την οποία οφειλόταν αμοιβή που δεν καταβλήθηκε.

73. Επομένως, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να ακολουθήσει την αντίστροφη πορεία, καθορίζοντας αρχικά μια χρονική περίοδο που πρέπει να ληφθεί υπόψη και εξετάζοντας στη συνέχεια αν κατά τη διάρκειά της οφειλόταν αμοιβή ή όχι, χωρίς να υπολογίσει παλαιότερα χρονικά διαστήματα κατά τα οποία αναμφισβήτητα οφειλόταν αμοιβή που δεν καταβλήθηκε. Σε περίπτωση αποδοχής αυτής της μεθόδου, θα ετίθετο σε κίνδυνο η *πρακτική αποτελεσματικότητα* της οδηγίας.

74. Εξάλλου, ο σκοπός της οδηγίας διευκρινίστηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση *Regeling*²¹, η οποία αφορούσε, ειδικότερα, το άρθρο 4 της οδηγίας 80/987. Με τη σκέψη 20 της απόφασης αυτής το Δικαστήριο αποφάνθηκε ως εξής: «Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση ότι, καταρχήν, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, οι οργανισμοί εγγυήσεως οφείλουν να διασφαλίσουν την πληρωμή των ανεξοφλήτων απαιτήσεων που αφορούν την αμοιβή για περίοδο πριν από μια ορισμένη ημερομηνία. Μόνον κατ' εξαίρεση έχουν τα κράτη μέλη την ευχέρεια, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, να περιορίζουν την εν λόγω υποχρέωση προς πληρωμή σε δεδομένη περίοδο, που ορίζεται βάσει του

άρθρου 4, παράγραφος 2. Όπως υπογραμμίζει ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 45 των προτάσεών του, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί στενώς και κατά τρόπο σύμφωνο προς την κοινωνική σκοπιμότητα της οδηγίας, η οποία *έγκειται στη διασφάλιση ενός ελαχίστου ορίου προστασίας σε όλους τους εργαζομένους*»²².

75. Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της οδηγίας και, ειδικότερα, του άρθρου 4, το οποίο επιτρέπει, βεβαίως, στα κράτη μέλη να περιορίζουν την υποχρέωση των οργανισμών εγγυήσεως προς πληρωμή, αλλά προβλέπει, επίσης, ορισμένες κατώτατες εγγυήσεις, φρονώ ότι η έννοια της «σχέσεως εργασίας», κατά τη διάταξη αυτή, δεν επιτρέπεται να ερμηνευθεί κατά τρόπο που να καθιστά δυνατή την κατάργηση των προβλεπόμενων στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας κατώτατων εγγυήσεων.

76. Αυτή ακριβώς είναι η περίπτωση εθνικής νομοθεσίας που επιτρέπει να συμπίπτουν «οι τρεις τελευταίοι μήνες της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας», κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 80/987, με χρονική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας η σχέση εργασίας έχει ανασταλεί και δεν οφείλεται μισθός.

77. Συνεπώς, στην έννοια της «σχέσεως εργασίας», κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2,

21 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1998, C-125/97, Συλλογή 1998, σ. I-4493.

22 — Η υπογράμμιση δική μου.

της οδηγίας 80/987, πρέπει να δοθεί η ερμηνεία ότι δεν περιλαμβάνει μια «σχέση εργασίας που έχει ανασταλεί» («ein ruhendes Arbeitsverhältnis»), από την οποία, λόγω της φύσεώς της, δεν είναι δυνατό να γεννηθούν ανεξόφλητες απαιτήσεις από μισθούς.

78. Η ερμηνεία αυτή δεν αντίκειται ούτε στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987, σύμφωνα με το οποίο, «[η] παρούσα οδηγία δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών να διατυπώνουν ορισμούς των εννοιών “μισθωτός”, “εργοδότης”, “αμοιβή εργασίας”, “κεκτημένο δικαίωμα” και “δικαίωμα προσδοκίας”».

79. Πράγματι, η έννοια της «σχέσεως εργασίας» δεν περιλαμβάνεται στις απαριθμούμενες στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 έννοιες. Επομένως, όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα απόφαση *Regeling*, η έννοια της «σχέσεως εργασίας», όπως και η έννοια των «ανεξόφλητων απαιτήσεων για αμοιβές των τριών τελευταίων μηνών», την οποία αφορούσε η εν λόγω απόφαση, «που αφορούν αυτόν τούτον τον προσδιορισμό της ελάχιστης κοινοτικής διασφάλισης, πρέπει να ερμηνευθούν κατά τρόπο ομοιόμορφο προκειμένου να μη καταστεί άνευ αποτελέσματος η εναρμόνιση, έστω και μερική, που επιδιώκεται σε κοινοτικό επίπεδο»²³.

23 — Προαναφερθείσα απόφαση *Regeling*, σκέψη 19.

80. Δεδομένου ότι η προτεινόμενη λύση απορρέει ευθέως από το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας, δεν είναι αναγκαίο, αντίθετα προς τη διατυπούμενη στο πέμπτο ερώτημα πρόταση του εθνικού δικαστή, να προσφύγει κανείς στο άρθρο 141 ΕΚ, σχετικά με την ίση μεταχείριση μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, για να καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα.

81. Εν πάση περιπτώσει, όπως ορθώς παρατήρησαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η γονική άδεια δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των γυναικών. Η διάκριση σε βάρος της K. Mau θα μπορούσε ομοίως να αφορά άνδρα εργαζόμενο.

82. Προτείνω, συνεπώς, να δοθεί στο έκτο ερώτημα η απάντηση ότι στην έννοια της «σχέσεως εργασίας», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 πρέπει να δοθεί η ερμηνεία ότι δεν περιλαμβάνει μια χρονική περίοδο κατά την οποία ο εργαζόμενος δεν είχε αξίωση αμοιβής, διότι η σχέση εργασίας είχε ανασταλεί («ein ruhendes Arbeitsverhältnis») λόγω γονικής αδείας.

V — Πρόταση

83. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω να δοθούν στα υποβληθέντα από το αιτούν δικαστήριο ερωτήματα οι ακόλουθες απαντήσεις:

Πρώτο και τέταρτο ερώτημα

«Η έννοια της “επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη” κατά τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, πρέπει να ερμηνευθεί ως υποδηλούσα την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως των πιστωτών. Συνεπώς, τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας απαγορεύουν εθνική νομοθετική διάταξη, όπως το άρθρο 183, παράγραφος 1, του Sozialgesetzbuch III (γερμανικού κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο III), η οποία λαμβάνει ως καθοριστική ημερομηνία για τον υπολογισμό της χρονικής περιόδου αναφοράς την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του πτωχευτικού δικαστηρίου επί της αιτήσεως για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως.»

Δεύτερο ερώτημα

«Παρέλκει η απάντηση επί του ερωτήματος αυτού.»

Τρίτο ερώτημα

«Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας είναι δυνατό να ερμηνευθούν κατά τρόπο συμβατό με την οδηγία.

Αν αυτό δεν είναι δυνατό, μπορεί να τεθεί, σύμφωνα με τις αρχές που ανέπτυξε το Δικαστήριο, μόνο ζήτημα ευθύνης του κράτος μέλους λόγω πλημμελούς μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο οδηγίας που παρέχει δικαιώματα στους ιδιώτες, δεδομένου ότι η διακριτική ευχέρεια που επιφυλάσσουν στον εθνικό νομοθέτη τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 αποκλείει την απ' ευθείας εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων, ακόμη και αν ο νομοθέτης επέλεξε αρχικά μια λύση που παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο.

Η επί σειρά ετών άρνηση προσαρμογής μιας διατάξεως της εθνικής νομοθεσίας, η οποία μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 3, παράγραφος 2, και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987, σε μια μη διφορούμενη ερμηνεία των άρθρων αυτών από το Δικαστήριο συνιστά κατάφωρη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου.»

Πέμπτο και έκτο ερώτημα

«Στην έννοια της “σχέσεως εργασίας”, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/987 πρέπει να δοθεί η ερμηνεία ότι δεν περιλαμβάνει μια χρονική περίοδο κατά την οποία ο εργαζόμενος δεν είχε αξίωση αμοιβής, διότι η σχέση εργασίας είχε ανασταλεί (“ein ruhendes Arbeitsverhältnis”) λόγω γονικής αδειάς.»